

Engels in het basisonderwijs: het hoe en waarom

Taalverwerving

Moeten onze leerlingen grammaticaal onderwezen worden op de basisschool, als ze Engels leren? Een belangrijke vraag die de gemoederen hoog doet oplaaien.

Laten we beginnen bij het doel: we willen dat onze leerlingen in meerdere of mindere mate tweetalig worden. Tweetaligheid heeft verschillende definities, maar we bedoelen er meestal mee dat kinderen in staat zijn in de praktijk gebruik te maken van verschillende talen, al is het beheersingsniveau van die talen niet altijd even goed.¹ Om die tweetaligheid te bereiken zijn er verschillende routes:

1. via simultane taalverwerving: kinderen leren tegelijkertijd hun moedertaal en een vreemde of tweede taal. Meestal zijn dit kinderen van ouders met een andere moedertaal dan het Nederlands die vanaf de geboorte of jonge leeftijd opgroeien met twee talen. Het kunnen ook kinderen zijn die vanaf jonge leeftijd (voldoende) buitenshuis (school, les) in aanraking komen met een tweede taal of die op jonge leeftijd naar Nederland zijn geëmigreerd en (buitenshuis) het Nederlands leren. Simultane taalverwerving is een grotendeels onbewust proces, het gaat als vanzelf, beide talen worden samen opgebouwd.
2. via successievelijke taalverwerving: kinderen leren een tweede taal als hun moedertaal grotendeels is verworven. Dit kunnen kinderen zijn die pas als zij ouder zijn in aanraking komen met een nieuwe taal, bijvoorbeeld via het onderwijs, of kinderen die als zij ouder zijn naar Nederland zijn geëmigreerd en volwassenen die beginnen met een nieuwe taal, al of niet na emigratie.

Voor zover bekend is er geen onderzoek dat exact aangeeft tot welke leeftijd er sprake is van simultane taalverwerving en vanaf wanneer van successievelijke taalverwerving. Wel is bekend dat een kind meestal rond een jaar of zeven begint te reflecteren op de moedertaal en leert dat er taalregels zijn.² Rond de leeftijd van negen of tien jaar beheerst het alle taalconstructies en uitzonderingen. Bij het successievelijk leren van de andere taal bouwt het kind voort op de fundamenteën van de moedertaal. Het kind weet al iets over taal: dat het met woorden iets kan aanwijzen, vragen of pakken, dat het zinnen kan maken en kan spreken over dingen die niet aanwezig zijn, enzovoort.

2

Verschillende manier van taal aanbieden

Afhankelijk van de taalverwervingsroute zijn er verschillende manieren om het doel van (een bepaalde mate van) tweetaligheid te bereiken. In het geval van simultane taalverwerving komt duidelijk uit onderzoek naar voren dat het aanleren van de taal het best een onbewust proces kan zijn, waarbij kinderen spelenderwijs leren door de taal te gebruiken in communicatie met anderen (onderdompeling), voordat de gevoeligheid voor taal begint af te nemen en voordat de moedertaal is verworven. Het beste gaat dit als talen naar persoon of situatie gescheiden zijn (One Parent One Language, One Situation One Language).

In het tweede geval, de successievelijke taalverwerving, is het verwerven van de taal een bewust proces van denken en vertalen. Dat kan via de formele weg van grammatica, woordenschat en oefening. Ook dit proces verloopt beter door gebruik te maken van onderdompeling. Een taal leer je het best door deze te gebruiken. Dit gaat bij voorkeur als je in een omgeving bent waar de taal veel gesproken wordt.

1 Onderwijsraad (2008). *Vreemde talen in het onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad.

2 Goorhuis-Brouwer, S. (2007). Meertaligheid bij kinderen. In: *Early English. A good start*. Alkmaar: Europees platform/Ter Burg Offset.

Onderdompeling

Onderdompeling lijkt dus in beide taalverwervingsroutes een belangrijke rol te spelen, hoewel dit bij simultane taalverwerving natuurlijker past bij het onbewuste leerproces. Daarmee is de vraag cruciaal wanneer er sprake is van onderdompeling. Nu zijn er voor het begrip ‘onderdompeling’ verschillende definities. De onderwijsraad (2008)³ stelt onderdompeling gelijk aan het spelenderwijs leren van de taal en noemt als voorbeelden dat er in de nieuwe taal gesproken, gezongen en gespeeld wordt. Volgens andere onderzoeken⁴ worden met ‘onderdompeling’ de situaties bedoeld waarin een leerling gedurende langere tijd zeer intensief aan een vreemde taal wordt blootgesteld; leerlingen en docenten communiceren nagenoeg volledig in de te leren taal. Dit is de letterlijke vertaling van het Engelse woord ‘*immersion*’. In de eerste definitie voldoet *Stepping Up* aan het onderdompelingsprincipe. In de tweede niet. De vraag is echter of dit door een methode überhaupt bereikt kan worden.

Haalbaarheid onderdompeling

Dat brengt ons direct bij de vraag naar de haalbaarheid van onderdompeling. Past onderdompeling in een vreemdetaalomgeving, waarin de aan te leren taal slechts een deel uitmaakt van de onderwijstijd en daarbuiten veel minder gemakkelijk toegankelijk is? En hoe rijk is het taalaanbod en de mate van taaloutput als taalonderwijs zich beperkt tot een lesuur in de week of zelfs een aantal uren in de week?⁵ Een vergelijking met een tweetalige opvoeding, waarvan de opbrengst in taalbeheersing inspireert, gaat in veel opzichten mank. De onderwijsraad (2008) zegt het als volgt: “Een kind van een jaar of vijf is al duizenden uren bezig geweest met de (twee of meer) thuistalen. De tijd die het via het onderwijs aan een vreemde taal kan besteden, is altijd veel minder. Drie uur per week is veel. Daar komt bij dat ouders hun taalgebruik aan het individuele kind aanpassen: taalstimulering op maat. In de klas is een dergelijke verre gaande aanpassing aan het individuele kind niet mogelijk. Ook is er bij een meertalige opvoeding contact met allerlei mensen en situaties, waardoor een groot en gevarieerd taalaanbod bestaat. Op school is dit veel beperkter en minder ingebed in normale taalgebruikssituaties. Buiten de klas hebben kinderen veel minder contact met de taal. Al is dat, als het om het Engels gaat, vooral in de bovenbouw anders: via internet en televisie komen kinderen regelmatig met het Engels in aanraking.” Dat dit laatste voor het bepaalde type basisonderwijs minder geldt, lijkt duidelijk.^{6,7}

Een ander, belangrijk verschil met een tweetalige opvoeding is dat een ouder de taal op native-niveau beheerst en dit lang niet van alle basisschooldocenten verwacht kan en mag worden. Wat het exacte effect van een gebrekkige taalbeheersing van de docent is op de taalvaardigheid van de leerlingen, is zeker een punt van aandacht. Een leerling zal aannemen dat wat de docent zegt, correct is. Als dit constructies zijn als ‘Sings he?’ of ‘He sing not’, dan is het gevolg voor de taalvaardigheid van de

3 Onderwijsraad (2008). *Vreemde talen in het onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad.

4 Bijvoorbeeld: Sol (2008). Onderdompeling. Naar effectiever taalonderwijs. In: *Levende talen* 2008.

5 De organisatie van een onderdompelingstraject is zeker een punt van aandacht. Onderdompeling moet als groot onderdeel in het onderwijsprogramma worden opgenomen. Als dit niet specifiek gebeurt, kan dit type onderwijs niet slagen. Onderdompeling, naar effectiever taalonderwijs. Door: Virna-Lizza Sol. In: *Levende talen magazine*, 2008.

6 Bot, K. de & Philipsen, K. (2007). Early English: waarom (zo)? In: *Early English. A good start*. Alkmaar: Europees platform/Ter Burg Offset.

7 Het argument dat kinderen in verwarring worden gebracht door het aanleren van verschillende talen, is niet terecht: “Onder leraren en andere professionals leeft hetzelfde idee over het leren van meer dan één taal. Zij denken bijvoorbeeld dat een meertalige opvoeding thuis (in het Nederlands en in de moedertaal van de ouders) een kind in verwarring kan brengen. Of dat het aanbieden van een vreemde taal in het onderwijs vanaf jonge leeftijd de verwerving van het Nederlands in de weg zal staan. Terwijl de meeste taalkundigen (psycho- en neurolinguïsten) het erover eens zijn dat dit niet zo hoeft te zijn.” Een andere kanttekening, dat vroeg vreemdetalenonderwijs veel tijd kost, is niet geheel terecht. Onderzoek laat zien dat het vroeg leren van een vreemde taal een positief effect heeft op het begrip van taal in het algemeen, de gevoeligheid voor taal. Dit werkt ook door in de lessen Nederlands. Het is dus de vraag of een uur Engels in de week echt afbreuk doet aan de opbouw van kennis van het Nederlands. Ook in de Engelse les is het kind bezig met taal in het algemeen. Dat wordt wellicht anders als er drie, vier uur per week aan het vroeg vreemdetalenonderwijs besteed zou worden. Daarnaast hoeft vreemdetalenonderwijs niet apart te worden aangeboden. Er zijn scholen die de vreemde taal gebruiken als voertaal in andere lessen, zoals de gymles. (Onderwijsraad (2008). *Vreemde talen in het onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad.)

leerlingen duidelijk. Praktijkvoorbeelden van een sterk vernederlandste uitspraak van het Engels zijn er ook in overvloed. Geldt dan echt: hoe meer de leerling hierin ondergedompeld wordt, hoe beter de taalvaardigheid van een leerling?

Dan maar geen Engels?

Dan maar geen Engels op het basisonderwijs? Eerst maar eens investeren in het Nederlandse taalonderwijs? Nee, uit onderzoek blijkt toch dat het goed is om een vreemde taal in ieder geval vóór de puberteit aan te bieden, dus tijdens de basisschoolperiode. Het is niet duidelijk waar exact de grens ligt van de taalgevoelige periode, maar de meeste deskundigen zijn van mening dat deze gevoeligheid rond de puberteit afneemt. Daarna zou het veel moeilijker zijn een nieuwe taal te leren.^{8, 9, 10} Daarbij komt dat er veel cognitieve voordelen te noemen zijn van vroege meertaligheid zij het onder de juiste omstandigheden. Kinderen hebben betere leerstrategieën, zijn zich meer bewust van hoe je taal gebruikt en hebben een effectievere stijl van denken. Dat werkt door in talige en niet-talige schoolvakken.¹¹ Daarmee heeft kennis van een vreemde taal dus ook invloed op de kennis van het Nederlands.

Maar hoe?

We hebben dus gezien dat het goed is om het aanleren van de Engelse taal een plaats te geven in het basisonderwijs, maar ook dat onderdompeling in de specifieke vreemdetaalomgeving van het Nederlandse onderwijs, slechts beperkt kan worden ingevoerd. Met andere woorden: onderdompeling heeft in deze context zoveel kanttekeningen, dat het de vraag is of die methode zo effectief is als uit onderzoeken, met betere omstandigheden, blijkt.

4

Gezien het feit dat we - zeker in de bovenbouw, waar *Stepping Up* voor is geschreven - te maken hebben met een successievelijke taalverwerving^{12, 13}, zijn er, zoals in het begin gemeld, twee routes waarlangs de leerling zijn taalvaardigheid kan verhogen: onderdompeling en meer formelere instructies, zoals via grammatica, woordenschat en oefening. De tweede route, waarin docenten en leerlingen door middel van bijvoorbeeld een methode, handvatten krijgen voor het geven van het Engels, lijkt daarom een betere keuze dan onderdompeling. Uiteraard is dat geen vrijbrief om allerlei ingewikkelde grammaticale regels en constructies aan te bieden. Grammatica staat ten dienste van de ontwikkeling van de taalvaardigheden van de leerling: spreek-, luister-, schrijf- en leesvaardigheid. Grammatica dient om de leerling bewust te maken van de verkeersregels in het Engels: zoals we graag van tevoren weten dat we in Engeland links moeten rijden in plaats van rechts, zo worden leerlingen bewust gemaakt van verschillen tussen de Engelse en de Nederlandse zinsbouw: niet omdat ze daarmee alleen kunnen communiceren, maar wel als hulp bij het taalvaardiger worden.

8 Salemans, B. (2003). *Vloeiend meertalig op je zesde verjaardag*. *Taalschrift*. Geraadpleegd op 15-10-2013 via <http://taalschrift.org/reportage/000196.html>.

9 Goorhuis-Brouwer, S. (2007). Meertaligheid bij kinderen. In: *Early English. A good start*. Alkmaar: Europees platform/Ter Burg Offset.

10 Salemans, B. (2003). *Vloeiend meertalig op je zesde verjaardag*. *Taalschrift*. Geraadpleegd op 15-10-2013 via <http://taalschrift.org/reportage/000196.html>.

11 Jansen, M. (2006). *Eentaligen zijn in het nadeel*. Geraadpleegd op 15-10-2013 via Kennislink, <http://www.kennislink.nl/web/show?id=147191>.

12 Uiteraard kunnen scholen ook de keuze maken om vroeger te beginnen met het aanbieden van Engelse taalvaardigheid. Daar is genoeg voor te zeggen. Tegelijkertijd is het voor het kind een voordeel om al iets over taal te weten wanneer het een tweede taal gaat leren, omdat talen veel gemeenschappelijk hebben. Kinderen die een tweede taal successievelijk verwerven, slaan de beginfasen van de taalontwikkeling in een eerste taal over. De moedertaal speelt dan ook een belangrijke rol bij de verwerving van de tweede taal. In de literatuur spreekt men in dit verband wel van transfer: het proces waarbij verworven kennis en vaardigheden worden gebruikt in nieuwe taaksituaties om de taak op te lossen en iets nieuws te leren.

13 Gelder, F. van & Visser, S. (2005). *Van misverstand tot meertaligheid. Een onderzoek in het kleuteronderwijs van de stad Groningen*. Groningen: Wetenschapswinkel Taal, Cultuur en Communicatie Rijksuniversiteit Groningen.

Grammatica: wel geoorloofd?

Het gevaar is dat in de huidige tweestrijd tussen onderdompeling en meer formelere instructie, grammatica als begrip een foute en beladen term is geworden. Dit is niet terecht. Ook in de verschillende onderzoeken uit Finland, Australië en Canada¹⁴ - landen waarin veel (positieve) ervaring is met *immersion education* - komt naar voren, dat grammatica een belangrijke rol blijft spelen. Binnen de context dat de inhoud van de nieuwe taal (de boodschap) in eerste instantie belangrijker is dan correct taalgebruik, leggen deze onderzoeken direct de vinger erbij dat onderdompeling zonder aandacht voor de vorm van de taal of voor correctheid van productief taalgebruik weliswaar leidt tot een hoge vloeiendheid, maar ook tot een aanzienlijk minder hoge nauwkeurigheid. Leerlingen die naast input ook grammaticaonderwijs krijgen, vorderen sneller, bereiken een hoger niveau en kunnen gecompliceerdere taaluitingen produceren, waarbij ze minder fouten maken dan leerlingen die alleen inhoudsgerichte inputverwerking hebben gehad.

Dat wil niet zeggen dat *Stepping Up* ervan uitgaat dat kennis over taal een garantie is voor vaardigheid in de taal. Met andere woorden: expliciete kennis van grammatica is geen noodzakelijke voorwaarde voor taalvaardigheid. *Stepping Up* biedt grammatica daarom ook vaak bewust niet aan in metataal, maar in voorbeelden. Tegelijkertijd volgt de methode onderzoeken zoals van De Graaff (1997)¹⁵ die aantoont dat er verband bestaat tussen de mate van expliciete kennis die leerlingen van taalstructuren hebben en hun niveau van taalvaardigheid en de eerder genoemde onderzoeken uit Finland, Australië en Canada.

Andere keuzes van *Stepping Up*

Stepping Up heeft er dus bewust voor gekozen grammatica (in beperkte mate) aan te bieden. Dit betekent echter niet dat grammatica het meest wezenlijke onderdeel van de methode is: het hoofddoel van de methode is niet om grammatica aan te leren, maar om het taalplezier in Engels te vergroten. Uit verschillende onderzoeken blijkt juist dat motivatie van doorslaggevende invloed is op het succes van de taalverwerving.¹⁶ Daarom maakt *Stepping Up* gebruik van aansprekende, authentieke teksten waarin kinderen zich herkennen, van gedichtjes, liedjes en grapjes. Verder krijgen de leerlingen een cd mee naar huis, waarin leeftijdsgenootjes (native-speakers) teksten hebben ingesproken. Hierdoor raken ze ook buiten de schoolomgeving vertrouwd met de Engelse taal en is de taalinput correct, verhoogd en breder dan de schoolomgeving.

Een andere manier om het taalplezier te verhogen, is door te werken aan zelfvertrouwen in de te leren taal. *Stepping Up* doet dit door taalinput aan te bieden dat net boven het niveau van de leerlingen ligt. Uit verschillende onderzoeken, uitgevoerd ter ondersteuning van Krashens¹⁷ input hypothesis, blijkt dat het stimuleert om een niveau boven het *interlanguage level* (i+1), het niveau waarover de leerling beschikt, de stof aan te bieden. Tegelijkertijd krijgen de leerlingen de kans het geleerde in de productieve vaardigheden toe te passen, in spreken en schrijven, waardoor ze feedback kunnen krijgen op hun productie. Zelfvertrouwen in het gebruiken van het Engels is een enorme stimulans voor de leerlingen om verder te komen in taalvaardigheid.

14 Maxwell, W., 2000: Evaluating the effectiveness of the Accelerative Integrated Method for teaching French as a second language.

15 Graaff, R. de. (1997). *Differential effects of explicit instruction on second language acquisition*. HIL Dissertations 35. Den Haag: HAG.

16 Gelder, F. van & Visser, S. (2005). *Van misverstand tot meertaligheid. Een onderzoek in het kleuteronderwijs van de stad Groningen*. Groningen: Wetenschapswinkel Taal, Cultuur en Communicatie Rijksuniversiteit Groningen.

17 Krashen, S.D. (1985). *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. New York: Longman.

Daarnaast vindt *Stepping Up* het belangrijk dat leerlingen de instructie in hun moedertaal krijgen, omdat dit de leerling helpt een opdracht goed uit te voeren en aan het onderwijsdoel dat bij die opdracht hoort, te voldoen. Uit internationaal onderzoek¹⁸ blijkt dat het geven van instructies in de moedertaal het succes van de taalverwerving vergroot. In het aanleren van het Nederlands als tweede taal in Nederland worden er bijvoorbeeld zelfs tolken ingezet om aan deze succesfactor te voldoen. Instructie in de moedertaal heeft ook als voordeel dat de docent bij een onvoldoende uitgevoerde opdracht zich niet eerst af hoeft te vragen of dit komt door te weinig begrip van de opdracht of door een uitvoeringsprobleem. Bijsturing in het leerproces wordt daardoor beter afgestemd op de leerling. Deze doelen zijn voor *Stepping Up* belangrijker dan de verhoging van taalinput door middel van de tweede taal als instructietaal.

Tot slot is een uitgangspunt van *Stepping Up* dat docenten de mogelijkheid moeten krijgen om hun taalniveau te verhogen. Bij docenten geldt dat als zij zelfvertrouwen hebben in de te onderwijzen taal, zij met meer plezier onderwijzen. Juist de docent maakt bij schoolresultaten het verschil¹⁹. Het bieden van talige ondersteuning aan docenten door middel van bijscholingen, is dus van directe meerwaarde voor de leerling.

Tot slot

Achter de keuze voor een schoolboek voor Engels ligt een strategische en didactische keuze. Bij de keuze voor onderdompeling, met alle organisatorische kanttekeningen die het succes ervan negatief kunnen beïnvloeden, hoort een ander schoolboek dan bij de keuze voor formelere instructie. Scholen dienen zich daar bewust van te zijn vóór ze een boekkeuze doen: het ene boek is op zich niet succesvoller dan het andere, maar wel in de context van de specifieke onderwijssituatie. *Stepping Up* raadt scholen dan ook aan zich te verdiepen in onderzoeksliteratuur, waarvan suggesties in de voetnoten zijn opgenomen, om tot een goed taalbeleid te komen. Binnen dat taalbeleid volgt daarna de keuze voor een methode vanzelf.

6

18 Lambert, W.E. (1977). The effects of Bilingualism on the Individual: Cognitive and Sociocultural Consequences. In: Hornby, P.A. (ed.). (1977). *Bilingualism; psychological, social and educational implications*, New York: Academic Press, pp. 15-25. / Etten, K. van & A. Claassen. (2008). Versneld inburgeren met behulp van de eigen taal als instructietaal. In: *Les 151*, februari 2008, pp. 22-25. / <http://www.proeftuininburgering.nl/-eigen-taal-167.html>

19 Chamberlain, "Predictive effects of teachers and schools on test scores, college attendance, and earnings" In: *Proceedings of the National Academy of Sciences*; Hattie (2003), Teachers Make a Difference: What is the research evidence? [http://www.education.auckland.ac.nz/webdav/site/education/shared/hattie/docs/teachers-make-a-difference-ACER-\(2003\).pdf](http://www.education.auckland.ac.nz/webdav/site/education/shared/hattie/docs/teachers-make-a-difference-ACER-(2003).pdf)

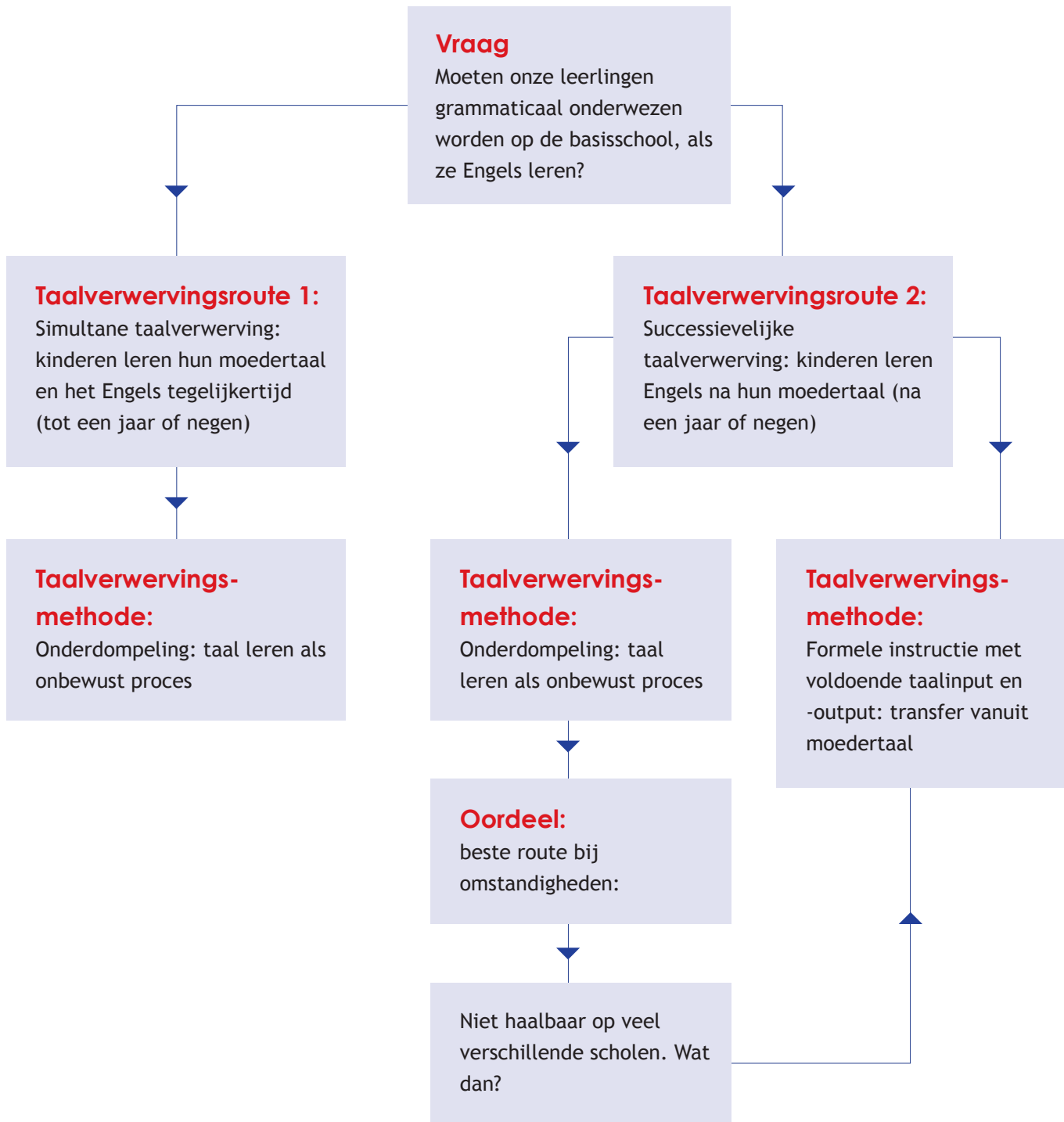
Hand-out

De zin en onzin van grammaticaonderwijs

Over de rol van grammatica in het aanleren van

Engels in het basisonderwijs

N.a.v. het verschijnen van *Stepping Up*

H. van Esch - van Haaren

www.egrammatica.nl

Egrammatica
Engelse grammatica + trainingen